

KALFARVEIEN, BERGEN:

Arkeologisk overvåkning av grøftegraving på
Assistentkirkegården

Dunlop, A.R.

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)

Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo

Telefon: 23 35 50 00

www.niku.no

Tittel Kalfarveien, Bergen: Arkeologisk overvåkning av grøftegraving på Assistentkirkegården	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 129/2017	Publiseringsdato 31.01.2018
	Prosjektnummer 1021126	Oppdragstidspunkt Sen oktober-medio desember 2017
	Forsidebilde Muren halvveis ferdig, og masten. Dunlop, NIKU, 2017 (bildenr. Bf30027_NIKU_0004)	
Forfatter(e) Dunlop, A.R.	Sider 12	Tilgjengelighet Åpen
	Avdeling Arkeologi	

Prosjektleder Dunlop, A. R.
Prosjektmedarbeider(e) Lorvik, K.
Kvalitetssikrer McLees, C.

Oppdragsgiver(e) Statens vegvesen, Region vest (v/ Vegseksjon Bergensområdet)
--

<p>Sammendrag</p> <p>Fra slutten av oktober til medio desember utførte arkeologer fra NIKU distriktskontor Bergen sporadisk overvåkning i forbindelse med graving av en stor grøft på Assistentkirkegården i området nærmest Stadsporten. Grøften var for det svære fundamentet for en ny mur, for at Statens vegvesen, Region vest kunne forskyve fortauet og utvide Kalfarveien. Det ble ikke funnet noe intakt arkeologi, men en del ustratifiserte menneskebein ble samlet inn.</p>

Emneord Kalfarveien, Stadsporten, Assistentkirkegården, overvåkning, menneskebein, Statens vegvesen
--

Avdelingsleder

Johansen, L.-M. B.

Forord

Statens vegvesen, Region vest v/ Vegseksjon Bergensområdet takkes for oppdraget, og mannskapet fra Wikholm AS for bistand i felt.

NIKU prosjektnummer/årstall	1021126/2017
Berørt område	Kalfarveien v/ Stadsporten
Gnr./bnr.	
Oppdragets art	Arkeologisk overvåkning/registrering
Vedtak; dato	RA-saksnr. 17/01080-4; 30.6.2017
Oppdragsgiver	Riksantikvaren Distriktskontor Vest
Tiltakshaver	Statens vegvesen, Region vest v/ Vegseksjon Bergensområdet
Oppdraget utført av	NIKU distriktskontor Bergen
Oppdraget utført dato	Sen oktober til medio desember 2017
Høyde overflate (moh)	Varierer
Foto	6: se MUSIT sin Fotobase
Tilstedeværelse av automatisk fredete kulturminner	Nei
Kulturhistorisk tolkning	Gravplassmasser, geologiske avsetninger
BRM-nr.	-

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	7
2	Arkeologiske & topografiske opplysninger.....	7
3	Metoder.....	7
4	Problemstillinger.....	8
5	Resultatene fra feltarbeidet	8
5.1	Generelt.....	8
5.2	Observasjoner	8
5.2.1	Hullet for mastefundament.....	8
5.2.2	Den søndre delen av grøften.....	9
5.2.3	Den nordre delen av grøften	9
6	Datering	10
7	Bevaringstilstand	10
8	Konklusjoner.....	10
9	Summary.....	10
10	Dokumentasjon (NIKU).....	11

1 Innledning

Det vises til Riksantikvaren sitt vedtak datert 30.6.2017 (saksnr. 17/01080-4). Oppdraget gjaldt arkeologisk overvåkning i forbindelse med gravearbeid for utbedring av fortau i Kalvarveien i området ved Stadsporten (bl.a. gnr. 166, bnr. 1116, Bergen; se Figur 1). Tiltakshaver var Statens vegvesen, Region vest (v/ Vegseksjon Bergensområdet).

Statens vegvesen Region vest ville utbedre ca. 50 meter av fortauet langs Fv585, Kalvarveien v/ Assistentkirkegården og Stadsporten. Planen gikk ut på å fjerne det utkragete betongdekket og etablere en tørrmur tilsvarende slik det hadde vært. Det skulle graves inntil 1 meter dybde og inntil 1,5 meter bredde over en lengde på ca. 50 meter på Assistentkirkegården for fundamentering av tørrmuren.

Riksantikvaren ga på denne bakgrunnen NIKU distriktskontor Bergen i oppdrag av å foreta arkeologisk overvåkning i forbindelse med tiltaket. Formålet med det arkeologiske oppdraget var å sikre at gravearbeidet ikke medførte konflikt med automatisk fredede kulturminner.

2 Arkeologiske & topografiske opplysninger

Assistentkirkegården ble etablert i 1837, utvidet 1848-9, og nedlagt som gravplass i 1919. Det berørte området ligger akkurat innenfor det sammenhengende automatisk fredete kulturminnet *Middelalderbyen Bergen* (Askeladden ID-nr. 89049).

Det finnes ikke arkeologiske opplysninger fra registreringer i det aktuelle graveområdet, men det er lite sannsynlig at det finnes arkeologiske levninger fra eldre tider der, dels fordi et kart fra omkring midten av 1600-tallet viser at det har gått en vik opp til Stadsporten, og dels fordi det nevnes i Bergen byleksikon at «under opparbeidelsen av kirkegården ble det funnet et hvalskjelett fra den tid dette var sjøgrunn i Alrekstadvågen» – noe som tyder sterkt på at det må være foretatt ganske betydelige grunnarbeider før man begynte med gravlegginger.

Derimot virket det temmelig sannsynlig at menneskelige levninger ville være tilstede i graver fra nyere tid i den delen av graveområdet som ligger innenfor selve kirkegården; det er i hvert fall en del gravminner synlig i denne strekningen i dag. Enn videre kunne det være mange løse stykker av menneskebein fra eldre graver som var blitt forstyrret av nyere begravelser.

3 Metoder

Massene ble for det meste fjernet med maskin, med litt manuell graving utført av arkeologene fra NIKU distriktskontor Bergen, som foretok sporadisk arkeologisk overvåkning/kontroll av gravearbeidet i samarbeid med gravemannskapet fra Wikholm AS (arkeologene ble varslet av Wikholm i forkant av gravearbeid). Registreringsarbeidet ble begrenset til digital fotografering. Det ble ikke opprettet et eget *Intrasis*-prosjekt for dette oppdraget.

Verken arkeologiske gjenstander eller organisk materiale til karbondatering ble samlet inn.

Innlegging av opplysninger i MABYGIS ble foretatt av Monica Kristiansen.

4 Problemstillinger

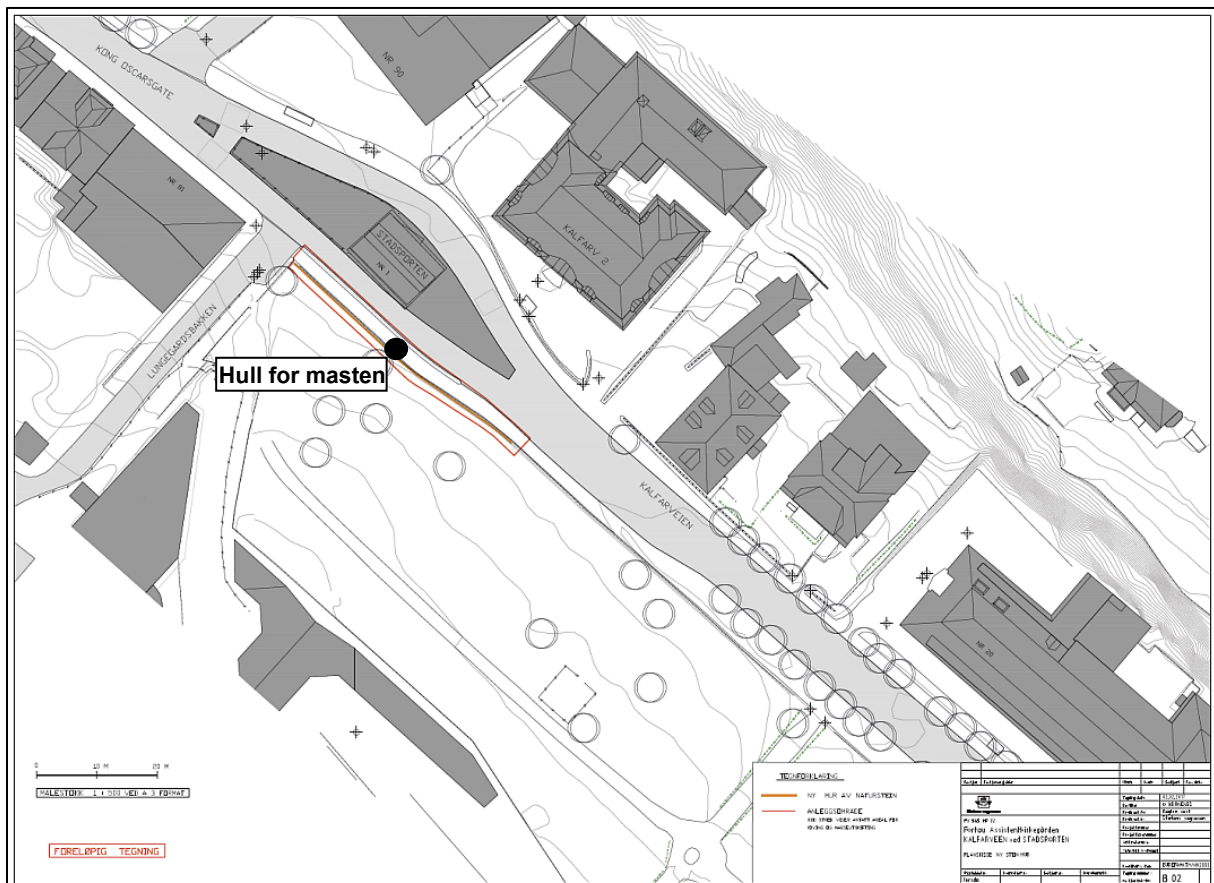
Den forvaltningsmessige hovedproblemstillingen gjaldt å avklare om det var forekomster av eldre kulturlevninger i de berørte områdene eller ikke.

5 Resultatene fra feltarbeidet

5.1 Generelt

Værforholdene under oppdraget var noe varierende, men stort sett brukbare.

Terrengoverflaten lå mellom 8 og 9 meter over havet.

Figur 1. Kart over anleggsområdet. (Kart: Statens vegvesen.)

5.2 Observasjoner

5.2.1 Hullet for mastefundament

Omtrent halvveis langs grøftestrekningen ble det gravd et større hull for fundamentet til en mast for leddbussene. Hullet ble gravd og overvåket 30.10.2017; det var opptil 1,5 meter dypt og målte mer enn fire kvadratmeter i areal. Det lå tett inn til et stort tre, og jorden var gjennomsyret av røtter.

Like under overflaten kom det frem to skiferheller, kanskje fra en tidligere grav, men ellers var det ikke tegn til intakt arkeologi i hullet. Én ustratifisert hodeskalle ble funnet i jordmassene.

Arkeologen ga beskjed til entreprenøren om å bli kontaktet dersom situasjonen endret seg og det kom tegn til kulturlag eller andre former for arkeologiske levninger.

Figur 2. Den nordvestre siden av hullet for mastefundamentet; skiferheller nær toppen.
Foto: Lorvik, NIKU (bildenr. Bf30027_NIKU_0001)

5.2.2 Den søndre delen av grøften

2.11.2017 ble arkeologen tilkalt for å overvåke graving av grøften sin søndre del. Mesteparten av grøften fulgte den eksisterende strømkabeltraséen. Det var ikke tegn til treverk (som for eksempel kister) eller nedgravninger, men det ble funnet noen ustratifiserte menneskebein i jordmassene.

Figur 3. Den søndre delen av grøften.
Foto: Dunlop, NIKU (bildenr. Bf30027_NIKU_0003)

5.2.3 Den nordre delen av grøften

14.12.2017 ble arkeologen tilkalt for å overvåke graving av grøften sin nordre del, fordi man skulle grave forbi to eksisterende gravmonumenter. Mesteparten av grøften fulgte den

eksisterende strømkabeltraséen. Det var ikke tegn til treverk (som for eksempel kister) eller nedgravninger, heller ikke i området rett ved gravmonumentene, men det ble funnet noen ustratifiserte menneskebein i jordmassene.

Grøften ble avsluttet ca. 10 meter sør for Lungegårdsbakken, fordi man ville ikke ødelegge røttene til treet som står der.

Figur 4. Den nordre delen av grøften.
Foto: Dunlop, NIKU (bildnr. Bf30027_NIKU_0006)

6 Datering

Det ble verken tatt dateringsprøver eller innsamlet daterende funn.

7 Bevaringstilstand

Det ble ikke avdekket in-situ kulturlag med organisk innhold, så mer diskusjon av dette aspektet vil være meningsløst.

8 Konklusjoner

Oppdraget har ikke medført konflikt med automatisk fredete kulturminner. Det ble ikke avdekket in-situ kulturlag, bare påført jord og geologiske avsetninger, og stedvis var det mange røtter etter trær. Muligens har det blitt utført en viss mengde sanering av gravplassen (fjerning av menneskelige levninger) etter at den gikk ut av bruk, men dette kan ikke stadfestes.

9 Summary

From late October to mid-December 2017, archaeologists from the Bergen office of NIKU, the Norwegian Institute for Cultural Heritage Research, carried out an intermittent watching brief in connection with excavation work in the Assistentkirkegården cemetery for a new retaining

wall along the section of Kalfarveien closest to Stadsporten (to enable widening of the roadway, by displacing the pavement further towards the south-west). It was thought that the area might contain archaeological remains in the form of graves from the 19th and early 20th centuries, but probably no or very little intact archaeology from older periods, since it seems that most of any older deposits within the area were removed as part of the preparatory work to establish the cemetery.

As expected, the excavation work did not entail conflict with archaeological remains under statutory protection, and very little in the way of human skeletal remains were turned up.

10 Dokumentasjon (NIKU)

- 6 digitalbilder, registrert og lastet inn i MUSIT sin Fotobase (både JPG- og RAW-format)

Fotoliste

Filnavn	Motiv	Opptaksdato	Sett mot	Fotograf	Strukturnr/Objektnr
Bf30027_NIKU_0001.JPG	Profil mot nordvest av hullet for mastefundamentet; liggende skiferheller i den øvre delen	30.10.2017	NV	Katharina Lorvik	-
Bf30027_NIKU_0002.JPG	Hodeskalle fra hullet for mastefundamentet	30.10.2017	-	Katharina Lorvik	-
Bf30027_NIKU_0003.JPG	Grøftens sørøstre strekning: masser av kabler	02.11.2017	ØSØ	Rory Dunlop	-
Bf30027_NIKU_0004.JPG	Grøftens sørøstre strekning: masser av kabler	02.11.2017	VNV	Rory Dunlop	-
Bf30027_NIKU_0005.JPG	Grøftens nordvestre strekning: kabler, muren, masten	14.12.2017	ØSØ	Rory Dunlop	-
Bf30027_NIKU_0006.JPG	Grøftens nordvestre strekning: masser av kabler	14.12.2017	VNV	Rory Dunlop	-

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Oppdragsrapport 129/2017

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736 Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112 Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00